

Makale Gönderilme Tarihi: 21.11.2019 – Makale Kabul Tarihi: 19.12.2019

BATININ TÜRK ALGISI ÜZERİNE

*Engin BALCI**

Özet

Günümüz Batı dünyasında, İslamofobia olarak devam eden olumsuz Türk ve İslam algısının arka planı çok eskilere kadar dayanmaktadır. Bu algı, Avrupa’da -özellikle de İspanya ve İtalya’da- günümüzde unutulmaya yüz tutmuş olsa bile geçmişte en acı şekilde hissedilmiştir. İtalyan çocukların korktuklarında söyledikleri “Mama li Turchi - Anneciğim, Türkler geliyor!” ifadesi Batı dünyasında nasıl tanındığımızın ilginç bir örneğidir. Gerek Endülüs Emevileri’nin İspanya hükümrânlığı ve başarılı bir medeniyet oluşturmaları gerek Kudüs’ün kısa süreli Haçlı İşgalinden sonra tekrar Müslümanların eline geçmesi, Türklerin İstanbul’u fethetmeleri, ardından, Avrupa kapılarına dayanmaları ve Akdeniz’deki üstünlükleri Batı dünyasında, Türklere karşı ciddi bir araştırma ve karalama eğilimi başlatmıştır. Düşmanı yakından tanıma amacıyla yazılan bu eserler, zamanla Avrupa’da Turcia’lar (Türklerle ilgili yazılan eserler) furyasını başlatmış ve aynı zamanda oryantalizme kapı aralamıştır.

Anahtar kelimeler: Türkler, Müslümanlar, Türk algısı, oryantalizm

ON THE “TURK” PERCEPTION OF THE WEST

Abstract

In today's Western world, the background of the negative perception of Turk and Islam, which continues as Islamophobia, goes back to ancient times. In the past, this perception was felt most painfully in Europe, especially in Spain and Italy, even if it is sunk into oblivion these days. The expression “Mama li Turchi - Mommy, the Turks are coming!” that Italian children say when they are scared is an interesting example of how we are known in the Western world. Both the Andalusian Umayyads' sovereignty of Spain with the making of a successful civilization and the conquest of Jerusalem by the

*Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, enginbalci28@gmail.com / ORCID: 0000-0002-5705-3299

Muslims after the short-term Crusade, the conquest of Istanbul by the Turks, and after that their turning up at the European gates and their superiority in the Mediterranean, all of which started a serious research and defamation trend against the Turks. These works which were written with the aim of getting to know the enemy closely, started the fury of Turcias in Europe and opened the door to orientalism at the same time.

Key Words: Turks, Muslims, Perception of Turk, Orientalism

1.1 Giriş

İstanbul, üzerine şiirlerin şarkıların yazıldığı, sanata, edebiyata en fazla konu olan bir dünya kentidir. Defalarca farklı uluslar tarafından kuşatılan ama fethedilmesi Türklere nasip olan bu dünya kentinin hamisi olan Türkler ve dolayısıyla da Müslümanlardır. Özellikle İstanbul'un Fethi'nden sonra Batı dünyasında, Türkler ve Müslümanlar aleyhinde olumsuz pek çok şey söylenmiştir. Gerek İstanbul'un alınmasının Hristiyan Batı dünyası tarafından hazmedilemeyişi, gerek sonrasında Akdeniz'de ve Balkanlardaki Türk varlığı, Avrupa kapılarına dayanması ister istemez Avrupa'da bir Türk düşmanlığına ve mensubu bulunduğumuz İslamiyet'e bir tepki doğurmuştu. Bu tepkiler aslında çok önceleri kavimler göçüyle başlamış olup Avrupa Hunları - Tanrı'nın Kırbacı: Atila- ile perçinlenmişti. Tanrı'nın Kırbacı Atila'nın korkusu hafızalardan silinmeye başlamışken İslamiyet'in hızla Arap Yarımadası'ndan Avrupa içlerine kadar yayılması, İspanya'da hüküm süren Müslüman Endülüs Emevilerine dolayısıyla İslamiyet'e karşı ciddi önyargılara yol açmıştı. Akabinde Türklerin İslamiyet'i kabul etmesi, Batı yönünde ilerleyerek Anadolu'yu Türkleştirmesi, Haçlıların kutsal topraklara giderken Anadolu'da Türklerle olan mücadelesi, Türklerin önce Balkanları daha sonra İstanbul'u Fethetmesi, en nihayetinde Viyana kapılarına dayanması ve Akdeniz'deki üstünlüğü, yeniden Avrupa'nın en ücra köşelerinde, gündelik hayatta bile duyulan ve bir saplantı halini alan Türk Korkusunu -Türk Saplantısını- hortlatmıştı. Bu saplantıdan dolayı düşmanı yakından tanıma amacı ile birçok devlet görevlisi, seyyah, tüccar ve bilim adamı Osmanlı ülkesinde gözlemlerde bulunmuş, Türkler ve İslamiyet hakkında pek çok eser kaleme almıştır. Bu eserler, zamanla Avrupa'da Turcia'lar (Türklerle ilgili yazılan eserler) furyasını başlatmış ve aynı zamanda oryantalizme kapı aralamıştır.

1.2 Batılı Metinlerde Türk Algısı

Günümüz Batı dünyasında, İslamafobia olarak devam eden olumsuz Türk ve İslam algısının kökeni çok eskilere kadar uzanmaktadır. Bu algı, Avrupa’da -özellikle de İspanya ve İtalya’da- günümüzde unutulmaya yüz tutmuş olsa bile geçmişte en acı şekilde hissedilmiştir. İtalyan çocukların korktuklarında söyledikleri “Mama li Turchi - Anneciğim, Türkler geliyor!” ifadesi Batı dünyasında nasıl tanındığımızın ilginç bir örneğidir. Daha eskilere gidersek Türklerin çeşitli nedenlerle Orta Asya göçleri sonucunda başlayan Kavimler Göçü ve bu göçün Avrupa’da oluşturduğu karışıklıklar, devamında Türklerin Avrupa’ya kadar ilerleyerek Avrupa Hun Devleti’ni kurması, Attila’nın başarılı fetihleri karşısında hep yenilmeleri, çok günah işlediklerini düşünerek Attila’yı “Tanrı’nın Kırbağı” olarak nitelermeleri “olumsuz Türk imajının” oluşmasının ilk nedenleri arasında sayılabilir. Türklerle ilgili oluşmaya başlayan ilk imaj filizlerinin Romalı tarihçi Ammianus Marcellinus’un Hunlar hakkındaki izlenimleri kabul edilebilir. 322-400 yılları arasında yaşadığı bilinen Ammianus Marcellinus’un *Res Gestae* adlı otuz bir kitaptan oluşan ve Latince olarak kaleme aldığı (*Roma Tarihi*) eseri, Türk tarihi için de oldukça önemlidir. Bu eser aynı zamanda Hunların Avrupa önlerinde görülmeye başladıkları devirlere dair bilgi veren ilk Roma kaynağıdır. Marcellinus, Hunlardan şöyle bahseder:

“Hun insanları, az bilinen tarihi kayıtlarda buzla çevrili okyanusun yanında, ‘Maeotis Denizi’ne doğru oturmaktadır. Vahşilik seviyelerinin tümünü aşmışlardır. Çocuklarının yüzlerinde, ilk doğdukları günlerde saçların büyümesi için çelikle açılmış derin izler vardır. Bu izler daha sonra buruşuk yara halini alır. Sakalsız, güzellikten yoksundurlar ve harem ağası (hadım) gibi büyürler. Sıkı, güçlü kol ve bacakları, kalın boyuna sahiptirler: Canavarvari çirkin ve şekilsizdir. Ama çirkin bir şekle sahip olmalarına rağmen, kendi hayat tarzlarında o kadar dayanıklıdırlar ki ne ateşe ne de lezzetli yiyeceklere ihtiyaç duyarlar. Ancak her ne olursa olsun her çeşit hayvanın yarı pişmiş etlerini bacakları ile atın sırtı arasına koyup, etlerin bir parça ısınmasını sağlayarak yerler. Herhangi bir barınma yerleri yoktur. [...] dağlık ve ormanlık alanların ortasında amansız şartlara alışmak için soğuğa, açlığa ve susuzluğa dayanmayı beşikten itibaren öğrenirler. Evlerinden uzakta olduklarında, aşırı bir zorunluluk olmadıkça asla bir eve girmezler, çünkü bir çatı altında kaldıkça

güvenlikte olmadıklarını düşünürler. Onlar, keten bezinden veya birçok tarla faresi derisinin birlikte dikilmesinden oluşan giysiler giyerler ve ev içinde- dışında aynı giysiyi giyerler. Ancak bir kez solmuş giysiyi üstlerine giydiklerinde, o elbiseyi üzerlerinden parça parça yırtılana kadar çıkarmazlar ve değıştirmezler. Kafalarını yuvarlak keplerle örterler. Kıllı bacaklarını keçi derileriyle korurlar. [...] Atlarında gündüz ve gece boyunca alışveriş yapan, yiyen, içen ve dar boyunlarına boyunduruk vurulan atlar, serbest bırakılınca uyurken gördükleri rüyalara ortak olan tek millettir. Ağırlıklı konular hakkında özen gösterildiğinde, bu konuda at sırtında istişare ederler. Onlar, hükümdardan kaynaklanan hiçbir kısıtlamaya maruz değillerdir. Önemli adamların düzensiz hükümetinden memnundurlar. [...] Bir yandan da vahşî çığlık atarlar. Hızlı ve ani hareketler için teçhiz edildiklerinden, aniden maksada uygun olarak çizgi halinde dizilirler ve saldırırlar. O kadar hızlıdırlar ki, düşman kamplarını yağma etmek için siperlere saldırırlarken asla görünmezler. [...] onlar, belli bir mesafeden keskin, sivri uçlu bronz ve demir mızrakla savaşırlar. Bunları hedefe doğru fırlatmakta müthiş hünerlidirler. Mızrakları attıktan sonra dörtnala koşarlar ve hayatlarını hiçe sayarak kılıçlarla göğüs göğse savaşırlar. Düşmanlar, süvari kılıcı ile yaralanmaktan korunurlarken, hasımlarının üzerine kıvrılmış ipler atarlar ve onları dolayıp düşmanı yakalar, el ve ayaklarına zincir vururlar. Onların ülkesinde hiç kimse topraklarını sapanla sürmez. Hiçbirinin belli bir evi, aile ocağı, oturmuş bir hayat stili yoktur. Bir yerden diğerine firariler gibi gezerler. Dört tekerlekli yük arabalarında hayatlarını devam ettirirler. Bu arabalarda karıları, çirkin elbiselerini dokurlar. Çocuklarıyla ergenlik çağına gelinceye kadar birlikte yaşarlar. Onların evlatlarından hiçbiri, sorulduğunda nereden geldiklerini size anlatamaz. Çünkü o, bir yerden doğmuş olduğunu ve çok daha farklı bir yerde yetiştiğini izah eder. Barış anlaşmasında güvenilir ve sağdık değildirlar [...] Mantıksız vahşî insanlar gibi, doğruyla yanlış arasındaki farkı ayırt edemeyecek kadar cahildirler. Konuşmalarında hilekâr ve belirsizdirler. Asla dini ve batıl bağılıkları yoktur. Sonsuz altın susuzluğu içerisindedirlar. Oldukça dönek ve kızmaya eğilimlidirler. Bir kışkirtma yok iken sık sık dostlarıyla da kavga ederler. Bazen bunu aynı günde birden fazla yaparlar ve bir aracı olmadan tekrar arkadaşlık kurarlar” (Yılmaz 2019: 42).

İşte Hunlardan devraldığımız Avrupa'daki ilk Türk imajı bakiyesi böyledir: vahşilik, cahillik, canavarvari bir çirkinlik ve şekilsizlik, hayvani bir yaşam ve gezginlik... Bu izlenimler sonraları Almanların Hunlarla mücadelelerini konu alan Nibelungen destanında akislerini bulur.

XI. ve XII. yüzyıllarda kutsal toprakların fethi amacıyla başlatılan Haçlı Seferleri, Türkler için Avrupa'da olumsuz Türk imajının Atilla'dan sonra yeniden oluşmaya başladığı dönemlerdir. Seferden dönen askerler, çevrelerine abartılı savaş öyküleri düzerek ne denli cesur kahraman olduklarını göstermek için 'insanüstü yaratıklarla' nasıl savaştıklarını fantastik öğelerle anlatıyor; Türkleri -Müslümanları- "*Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte kana susamış canavarlar*" olarak nitelendiriyorlardı. Aynı zamanda Haçlılar, 1187'de Hittin Savaşı'nda Selahattin Eyyubi karşısındaki yenilgilerinden sonra "*Türkler mızraklarını atarak hararetle savaşıyorlardı, Hristiyanları yaralıyor ve karşı gelenleri öldürüyorlardı. Yırtıcı hayvanlar gibi dişlerini gıcırdatarak boynuzlarıyla korkunç gürültüler çıkartarak atları ürkütüyorlardı.*" diyordu. Türklerin dişlerini gıcırdatması ve boynuzlarıyla korkunç gürültüler çıkarması, bir dudağının yerde diğer dudağının gökte olması (!) aşırı abartı görülse de bütün bu ifadelerde Türkler ve Müslümanlar bir korku ögesi olarak yansıtılmaktadır.

Endülüs Emevileri'nin İspanya hükümrânlığı ve başarılı bir medeniyet oluşturmaları, Kudüs'ün kısa süreli Haçlı İşgalinden sonra tekrar Müslümanların eline geçmesi, Türklerin İstanbul'u fethetmeleri, ardından, Avrupa kapılarına dayanmaları ve Akdeniz'deki üstünlükleri Batı dünyasında, Türklere karşı ciddi bir araştırma ve karalama eğilimi başlatmıştır. Böylelikle Türkler, Batı dünyasında seyyahların yazılarında elçilerin raporlarında ve tarih kitaplarında önemli bir yer tutar. Öyle ki coğrafi keşiflerle Amerika kıtası henüz yeni keşfedilmiş, yüzlerce yeni bitki ve hayvan türleri bulunmuş olmasına rağmen yayım hayatını teşkil eden eserlerin önemli bir kısmında Türklerden bahsedilir. Sadece "*Fransa'da 1480-1609 tarihleri arasında basılan 558 eserden 80'i doğrudan doğruya Türklere ilgilidir*" (Arıkan 1992: 24). Yine "*İspanya'da 1500 - 1800 arasında Amerika'ya dair sadece 52 belge bulunurken, Türklere dair 186 belgenin olması hayli çarpıcıdır. Bu durum, Avrupa'da Türklere duyulan ilginin genişliğini, yoğunluğunu açıkça ortaya koymaktadır*" (Kumrular 2007: 7).

İstanbul'un alınması üzerine, Türklere karşı ağır ithamlar ve sözler birbiri ardınca sıralanırken, Türkler; vahşi, Deccal Tanrı'nın belası olarak yansıtılıyordu. 'Her şeyin yazgısıdır bu

hiçbir güç sonsuza dek sürüp gitmez. Evrenin efendileri daha önce İtalyanlardı, şimdi Türklerin egemenliği başlıyor!’ diyen Enea Silvio Piccolomini yeni bir güçten -Türk gücünden- bahsediyordu. Özellikle İstanbul’un Fethi, Avrupalılara Türkleri enselerinde hissettiriyordu. Fethin konuşulduğu her yerde Türklerin yaptığı katliamlar ve yağmalar (!) anlatılmakta, şehre girildiğinde kadın, çocuk, genç hiçbir ayırım yapılmaksızın herkesin kılıçtan geçirildiği, evlerin, mabetlerin yağmalandığı dile getiriliyordu.

“[...] Papa II. Pius, Türklerin, barbarlığın derinliğinden doğduklarını, rezil rüsva ve cahil bir millet olduğunu, kadınlarının o..., erkeklerinin tecavüzcü olduklarını belirtirken ‘Türkler, yeme içmede ayırım yapmaz, önlerine ne konursa en pis şeyleri bile yer yutar, onlar bizim gibi buğday üzüm suyu ya da tuz bilmezler.’ derken ; dönemin papası V. Nickolas, Fatih’i ‘Hristiyan Kilisesini canice yok eden, şeytanın oğlu, cehennemın çocuğu, Hristiyanların kanına susamış ölüm meleği olarak niteliyor aynı zamanda İncil’de anlatılan on boynuzlu yedi taçlı yedi kafalı kırmızı ejderha olarak tanımlıyordu” (Akman 2017: 25).

İngiltere, anakara Avrupa’sına uzak olmasına rağmen ve Türk tehlikesi onları çok tehdit etmediği halde bir İngiliz kroniğinde, Türkler şöyle anlatılıyordu: *“Eğer insanların acımasız paganlar ve gaddar Türkler tarafından iğrenç bir şekilde katledilişini, çocukların korkunç ve gaddarca kılıçtan geçirilişini, kadınların ve bakirelerin utanç verici bir şekilde ırzlarına geçilmesini yazmaya kalkacak olursam, eminim ki kulaklarınız duymaktan tiksinecek, gözleriniz okumaya tahammül edemeyecek, bu nedenle bunları geçiyorum” (Kumrular 2016: 38).* Fetihten çok sonraları bile 1532’de -Kanuni Dönemi’nde- yazılan Libro Hamado Antialcoran (*Kuran Karşısı Kitap*) adlı bir eserde ise Türkler yine barbar olarak nitelendiriliyordu: *“Eğer Türklere bakacak olursanız bunları beter bir halde görürsünüz: inanç yoksunu, kanunsuz, kibirli, barbar, şehvetli, hayvani, hırsız, katil, gaddar; sanattan ve dürüst bir hayattan yoksun, tanrı korkusu olmayan, kanunsuz, edebiyattan ve bilimden yoksun insanlardır: kan ve savaş dostudurlar” (Kumrular 2016: 53).*

İstanbul’un fethiyle ilgili söylenen bu ithamlar günümüzde de pek değişmiş benzemiyor. Günümüz Batılı tarihçilerinin İstanbul’un Fethiyle alakalı söylemleri yine aynı anlayış üzeredir. İngiliz tarihçi Steven Runciman, *Kostantiniye Düştü* adlı eserinde İstanbul’un sokaklarında

günlerce oluk oluk Hristiyan kanı aktığını, şehrin üç gün üç gece yağmalandığını, kütüphanelerde bulunan tüm kitapların yakıldığını belirtir. Günümüz tarihçilerinden bir başka İngiliz tarihçi Lord Kinross ise *Osmanlı Tarihi* adlı eserinde Türklerin Avrupa'yı işgal ettiğini, Hristiyanların zorla dinlerini değiştirdiğini, çocukların ailelerinden zorla alındığını ve onları köle yaptıklarını, savaşlarda dul kalan kadınların yeniçerilerin kapatması ya da cariyesi olduklarını dile getirir: “[...] *Elbette Avrupalılar, Türklerin doğudan gelip genç ve çocukları, Hristiyanları köle etmeleri onları ana babalarından ayırmaları kendilerine zorla bir başka dini kabul ettirmeleri ve belirli bir yaşam tarzını sürdürmeye zorlamaları karşısında kızgınlık duyacaklardı...*” (Metin, 1996, s.73) diyerek Türklere karşı kinini kusar. Bir başka tarihçi ise Alman Franz Babinger'dir. Babinger, *Fatih Sultan Mehmet'in Zamanı* adlı eserinde Fatih'i kan içici olarak niteler, Fatih'in Hristiyan olmak istediğini ve eşcinsel eğilimleri bulunduğunu iddia eder. “*Fatih'in karakterinde kindar, barbar, vahşi ve keyfi bir liderde bulunan tüm özellikler bulunur. O tam anlamıyla bir tirandır.*” (Akman 2017: 26) ifadelerini kullanır. Babinger, fetihle ve Fatih'le ilgili ayrıca şu ifadeleri de kullanır:

“Türkler kapıları baltalarla kırarak kiliseye girdi ve içeriye sığınmış halkı sürükleyerek dışarı çıkardı. Onları köle yapacaklardı. Erkekler iplerle, kadınlarsa şeritlerle ikişer ikişer bağlandı. Yaş ya da konum farkı gözetilmedi. Tarifsiz dehşet sahneleri yaşandı. Azizlerin heykelleri kırıldı ve üstlerindeki mücevherler alındı. Kilisedeki altın ve gümüş kaplar alındı, ayin masalarının örtüleri atların eyer altı örtüsü niyetine kullanıldı. Haçın tepesine bir yeniçeri başlığı konulup alay edildi. Fatihler, ayin masalarını yemek masası olarak kullandı. Yemeklerini yedikten sonra, masaların üstüne koydukları yalaklarla atlarını beslediler ya da bunları erkek ya da kız çocuklara tecavüz ederken yatak niyetine kullandılar. ...Tutsakları ellerinden, sakallarından, giysilerinden çeke çeke götürdüler. Kiliseler ve evler, saraylar ve manastırlar aranıp yağmalandı. Yağmacılar giysileri, halıları, değerli metalleri, incileri, mücevherleri, bulabildikleri her şeyi aldı. Pek çok Türk, sahipleri ölmüş ya da esir düşmüş evleri seçip beğenerek el koydu” (Körpe 2003: 96).

Babinger yine kitabın ilerleyen bölümlerinde Fatih'in karşı konulamaz kişisel hırslarından bahseder, “*Fatih'in, Machiavelli 'nin ideal hükümdar ve despot tanımına ne kadar uyduğu, biyografisinin her sayfasında görülmektedir. Bütün eylemlerinin, bütün düşüncelerinin ve*

tutkularının ardında büyük ve kalıcı bir şey yapma arzusu, bastırılmaz bir şan isteği ve hursı vardı.” (Körpe 2003:422) der. Avrupa’da Türkler üzerine yaptığı araştırmalarla bilinen ve Fatih Sultan Mehmet üzerine kapsamlı çalışmalar yaparak büyük bir yer edinen Babinger, Osmanlı tarihçileriyle ilgili eserinde ise Türkleri “çoban millet” olarak nitelemiş, bir İsviçre gazetesinde fethin 500. yıldönümü (1953) münasebetiyle yazdığı makalede fetih olayı için “kan gölü” (Eyice 1991: 392) yakıştırmalarını yapmıştır.

XX. asrın tarihçilerinden sayabileceğimiz başka bir isim ise Fransız Albert Sorel’dir. Yahya Kemal’in Paris’teyken görüşlerinden etkilendiği ve ‘Dünyada iki bilinmeyen vardır: Biri coğrafyada kutuplar, diğeri tarihte Türklerdir!’ sözünü söylediği atfedilen Albert Sorel, Runciman ve Babinger kadar aşırı hezeyanlarda bulunmasa da Avrupalıların Türk korkusundan yedi asır sonra bile hala kurtulamadıklarını dile getirir:

“Türkler, Avrupa’da görünür görünmez ortaya bir Şark Meselesi çıktı... Papazların ve küçük küçük zorbaların idaresine kendisini rahatça teslim etmiş, şarabını içip uyuklayan Avrupa’nın kapısından içeri giren bu dipdiri, erkek güzeli insanlar; yepyeni bir nizam içinde akıp gelen başarılı muazzam kuvvetler, o zamanki Avrupa’nın örümcekli ve bulanık kafasında bir şok tesiri yaparak onda şifa bulmaz bir dehşet hastalığı (!) doğurmuştur. Türklerin, uyuklayan Avrupa’nın afyonunu patlatması hadisesi öylesine derin bir tesir yapmıştır ki, aradan yedi asır gelip geçmiş olmasına ve bir gün eski dipdiri delikanlının, ‘hasta adam’ (!) şekline sokulmasına rağmen, Avrupa’nın yirminci batın torunları dahi bu Türk hastalığından, Türk şokundan tamamen şifa bulamamıştır” (Yalçın 2015:76).

Bütün bu izahatlar bize, aslında İstanbul’un Fethi’nin ve Türk etkilerinin hala canlılığını koruduğunu göstermektedir. Batının yaşadığı Türk korkusu aslında biraz karmaşıktır. Türklere öfkeyle ve kızgınlıkla bakılırken aynı zamanda içten içe gıpta da edilir. Selçuklu ve Osmanlılar üzerine yaptığı çalışmalarla bilinen Michel Balivet *Türk Korkusu* başlıklı makalesinde bu tezat durumla ilgili görüşlerini şöyle dile getirir:

“[...] Türklerden korkulur çünkü dünyaya dehşet salar ve yüzyıllardır neredeyse hiç bileği bükülmemiştir. Türklere imrenilir çünkü klasik çağlarda, devasa ve gösterişli

başkentiyle, yaşam biçimiyle, hamamlarıyla, laleleriyle, kahveleriyle vb., daha ince ve narin, “gelişmiş” yaşam ve uygarlığıyla Hristiyan krallıklardan çok daha ileridedir; Doğu Avrupa’da sahip oldukları ve tabii Suriye’deki, Mısır ya da Mağrep’teki pazarları, Kızıldeniz’e, Hint Okyanusu’na ve Karadeniz’e uzanan ticaret kollarıyla herkesin iştahını kabartır. İşte bu nefret ve bu haset, çok uzun bir süre mayalanarak, sonunda oldukça karanlık bir yakıştırmayla bir stereotipin oluşmasına yol açmıştır: Tüm şeytanlıklar ve her tür kaba sabalık, Türklerin ya da Asya’nın içlerindeki Irak bozkırlardan çıkıp gelen her göçebe yabancı ulusun harcıdır. Dev’in çağrışımlarıyla beşiğinde titrememiş bir çocuk var mıdır acaba?” (Özcan 2009:147).

Olumsuz Türk ve Müslüman algısının bütün Avrupa’da çabucak yayılmasının ana nedenlerinden birisi şüphesiz matbaanın yaygın olarak kullanılmasıdır. Matbaalarda basılan kitaplar, el ilanları ve afişler sayesinde olumsuz Türk - Müslüman imajı Avrupa’nın en ücra noktalarına kadar kolayca yayılmıştır. Olumsuz Türk ve Müslüman imajının oluşmasının bir başka nedeni de Kuzey Afrika topraklarının tarıma pek elverişli olmamasından dolayı Cezayirli korsanların özellikle İspanya kıyılarını yağmalaması ve sık sık Avrupa içlerine kadar ilerlemesi olmuştur. Akdeniz’de ticaret güvenliğini tehlikeye sokan ve Avrupa’nın korkulu rüyası olan bu Müslüman korsanlar, sonraları Kanuni ile anlaşarak Osmanlı himayesine geçmiştir. Bütün faaliyetlerini artık Osmanlı adına yürüten ve merkezden de uzak olduğu için kontrolü pek sağlanamayan bu korsanların, Avrupa içlerinde yaptıkları bütün fiiller -yağma ve tecavüzler- zaten bozuk olan Türk ve Müslüman imajı hanesine yazılıyordu.

Olumsuz Türk imajının oluşmasının bir başka nedeni de İslamiyet’in belli kaideler dâhilinde çok eşliliğe izin verirken Hristiyanlığın tek eşliliği tasvip etmesidir. Doğu toplumlarına özgü olarak gelişen çok eşlilik, harem, cariye durumları Avrupa halklarını ayrıca tedirgin etmiştir. Çünkü savaşlarda tutsak alınan kadınların cariye yapılacağı, tutsakların köle pazarında satılacağı sık sık dile getiriliyordu. Olumsuz Türk imajının oluşmasının bir başka nedeni de gerekli durumlarda Osmanlı ordusuna katılan Kırım Hanlığı’nın Tatar askerleridir. Zamanla Osmanlı’nın vazgeçilmezi olan ve Balkanlardaki birçok savaşa katılan bu askerler, maaş almayan gönüllü birliklerden oluşuyordu. Özellikle Tatarlar, Balkanları ganimet ve esir kaynağı olarak görüyor, elde edilen galibiyetlerde bolca esir ve ganimetle ödüllendiriliyordu. Balkanlarda etkin olan ve

Avrupalılarda iyi izlenimler uyandırmayan, savaşlarda zaman zaman başına buyruk hareket edebilen Tatar askerlerinin bu sert tutumu yine Osmanlı hanesine yazılıyordu. Tatar askerlerinin bu tutumunu Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde de görmemiz mümkündür.

Hiç şüphesiz olumsuz Türk algısının oluşmasında etkili olan bir başka faktör ise imparatorlukta yaşanan taht kavgalarıdır. Fatih Dönemi'nde, devletin bekası için kardeş katlini caiz kılan kanunnamenin yayımlanmasıyla kardeş katli caiz görülmüş; Osmanlının en kudretli olduğu bir dönemde Kanuni Sultan Süleyman, türlü entrikalar sonucu oğlu Şehzade Mustafa'yı boğdurtmuş, Mustafa'dan olma torununu da öldürtmüştü, yine oğlu Şehzade Bayezid, abisi Selim'e ve kendisine karşı cephe almış İran'a sığınmış ve akabinde öldürülmüştü. Daha da acınası hal III. Mehmet döneminde yaşanmış, tahta çıktığında on dokuz kardeşiyle birlikte, onların eşlerini de her ihtimale karşı hamilelik şüphesiyle öldürtmüştü. Bu olay Osmanlı tarihinin en kanlı taht mücadelelerinden biri olarak kayda geçerken Avrupa'da daha fazla abartılarak yankı bulmuştur. Avrupalıların, taht için kardeşine bile acımayan Osmanlı padişahlarının her halde kendilerine acımasını beklemek onlar için ahmaklık olurdu. İşte bundan dolayıdır ki birçok Avrupalı, padişahın kardeşi olmaktansa ahırda domuz olmayı yeğlemiştir.

Batı dünyasının korku ögesi olarak saydığı bir başka durum ise Türklerdeki 'Kızılelma' ülküsüdür. Kızılelma, -ulaşılmak istenen hedef- tam olarak neyi ifade ettiği ve sınırları kesin olarak belli olmasa da askerleri savaşa motive eden önemli bir güç kaynağıydı. Yeniçeriler arasında oldukça canlı tutulan ve zamana göre yeni fetihleri amaçlayan bu ülkü, İstanbul'un Fethinden sonra Batıya doğru yapılan fetihleri ifade edecek şekilde mahiyet kazanmıştır. İslamiyet'teki cihat anlayışı ve Türklerdeki Kızılelma ülküsü aktif bir şekilde fetih yapmayı amaçlarken İncil'deki 'Kötülük yapana karşı koyma; sağ yanağına vurana öbür yanağını da çevir!' anlayışı, Hristiyanların gözünde Türkleri ve İslamiyet'i daha da barbarlaştırıyordu.

Türk korkusunun Avrupa'yı tedirgin etmesinin bir sebebi de Türklerin nereden ve ne zaman saldıracağını bilinememesidir. Osmanlının Batıdaki casusları kadar Avrupalıların da İstanbul'da casusları vardı. Onlarca bilgi dâhilinde ordunun nereye sefer yapacağını bilinemeyişi, paniğe yol açıyordu. 1524'te İtalya'da görevli Leh diplomat Joannes Danticus, kralına yazdığı mektubunda İtalya'daki paniği şöyle ifade ediyordu:

“Burada panik herkesi ele geçirmiş durumda. Kimse Türkün tüm kuvvetlerini toplayıp ne zaman saldıracağını kesin olarak bilmiyor. Venedikliler Kıbrıs konusunda tedirgin ama Farmagusta şehrine güveniyorlar ve Rodos’tan daha müstahkem olduğunu söylüyorlar. Türk uzak olduğu kadar yakın aslında ve bugün tüm dünyaya korku salıyor. Sicilya’ya ilerleyeceği, İtalyan topraklarında süregelen savaştan faydalanarak burayı kolayca ele geçireceği ve kısa zamanda İtalya’ya hükmedeceği söyleniyor” (Kumrular 2016: 209).

Savaşçılığı ile Avrupa içlerine akın akın ilerleyen Türkler, korku ve paniğe neden olup önüne set çekilemez bir nehre benzetilmiştir. Bu durum Avrupa’da bir Türk saplantısını ortaya çıkarmıştır ki bu saplantı terminolojiye girdiği gibi gündelik hayatın içine, deyimlere kadar kendisini hissettirmiştir. “[...] Modern Yunancada da çabuk çabuk anlamına gelen ‘prin na erthoun oi Torurkoi’ Türkler gelmeden önce anlamına gelir... Yine Yunancada ‘tourkopaidevo’ Türk işkencesi anlamına gelerek ağır cezayı ifade eder. İtalyancada ‘Türk gibi küfretmek’ ve ‘Türk gibi sigara içmek’ hâlâ kullanılan deyimlerdendir. ‘Türkün bastığı yerde çimen bitmez!’ ise Avrupa literatürüne geçmiş bir atasözüdür” (Kumrular 2016: 33). Fransa’da da benzer söylemler gelişir. “Türk gibi kuvvetli deyimi bize göre olumlu bir durumumuzu izah etse de 1694 tarihli Fransız Akademisi sözlüğünde ‘Bu bir Türk’tür’ deyimi sert, insafsız, merhametsiz adam için kullanılır; yine ‘traiter quelqu’unu de Turc a more’ deyimi birine çok sert ve kötü davranmak demektir” (Akyüz 1975:17).

Avrupalı krallarının birbirlerine yazdıkları diplomatik yazılarda da Türklerden köpek diye bahsedilmiştir: “[...] İspanyollar ve İtalyanlar ‘köpek’; Almanlar, ‘kahrolası köpekler’, ‘kan köpeği’, ‘kana susamış köpek’, ‘Türk köpeği’” (Kumrular 2016: 55) yakıştırmalarında bulunmuşlardır. Bir başka sözcük grubu ise canına ot tıkamak deyimidir. Türkler arasında yaygın olarak kullanılan deyim hikâyesi ise şöyledir: Osmanlı, himayesine aldığı Hristiyan şehirlerdeki kilise çanlarını müezzinlerin ezan sesini bastıracağı gerekçesiyle susturmuştur. Gayrimüslimlerin kiliselerde çan çalmadan ibadet etmelerine izin vermiştir. Çanların susturulması anlamında ‘çana ot tıkadık, susturduk!’ deyimini söylenegelmiştir. Bu deyim günümüzde canına ot tıkamak şeklinde ifade edilerek farklı bir anlama bürünse de geçmişin izlerini ifade etmesi açısından ilginçtir.

Bütün bu deyimlerle birlikte Avrupa’da Türk adı olumsuz nitelendirmelerle birlikte olumlu ifadeler içerecek şekilde de kullanılmıştır. Bizim gayrimüslimlere taktığımız kâfir-gâvur yakıştırmalarının karşıtı olarak onlar da Müslümanlara ‘sarazen’ yakıştırmasında bulunmuşlardı. Bir yandan vahşi, kötü, hırsız, zalim, zorba, acımasız, insan kasabı, kuşatan, kapıya dayanan, ele geçiren diğerk yandan da muzaffer, hükmedici, kibirli ve mağrur, akıllı, muhteşem, disiplinli kararlı, adaletli, hoşgörölü, Büyük Türk, gibi yakıştırmalarla anılmıştır. Onlara göre Türk kibirli, cesur, meydan okuyucudur ve Avrupa siyasetini iyi bilir. Venedik ve Fransa’ya ticari ayrıcalıklar vererek onları kendi yanına çekmiş Avrupa Hristiyan birliğini engellemek istemiştir. Ayrıca Fransa Kralı Fransuva’nın 1525’te Şarlken’e esir düşmesi sonucu kralın annesinin Kanuni’den yardım istemesi üzerine cevaben yazılan mektuplarda Kanuni Sultan Süleyman’ın kendisini tanıtırken ben ki diye başlayan uzun cümlelerinde Batı, Türk’ü daha yakından tanımıştır: *“Ben ki... Akdeniz’in, Karadeniz’in, Rumeli’nin ve Anadolu’nun, Diyarbakır’ın, Kürdistan’ın, Azerbaycan’ın, Şam’ın, Acem’in, Halep’in Mısır’ın, külliye Arap’ın ve daha nice memleketlerin... nice diyarın sultanı ve padişahi, Sultan Beyazıt Han oğlu Sultan Selim Han oğlu sultan Süleyman Han’ım. Sen ki Françe vilayetinin kralı Françesko’sun.”* (Kumrular 2007: 9) der.

Karşısına çıkmaya cesaret edemeyen Şarlken’e ise:

“Bu kadar zamandır erkeklik taslarsın, meydan eriyim dersin. Şimdiye dek kaç kezdir üzerine yürüyorum ve mülkünde istediğimi yapıyorum ne senden ne de kardeşinden nam ve nişan var. Size hükümdarlık ve erlik iddiası haramdır. Askerinden hatta avretinden de utanmazsın. Belki avrette gayret var fakat sende yoktur. Er isen meydana gelesin. Yüce Tanrı’nın isteği ne ise yerine gelse gerek saltanat için kozumuzu seninle Viyana sahrasında paylaşalım. Reaya fukarası da rahat etsin. Yoksa meydanı aslandan boş buldukça tilki gibi fırsat kollayıp avlanmayı erlik sayma. Bu kez de meydana çıkmazsan avratlar gibi iş ve çıkırık alasın, başına taç örtmeyesin ve erlik adını ağzına almayasın” (Kumrular 2005: 122). Gerçekten de bu sözler tam bir meydan okumadır.

Ağır kayıplar verdiğimiz İnebahtı Deniz Savaşı’nın ardından Osmanlı donanmasının yeniden inşası gündeme geldiğinde yeni bir donanmanın kısa sürede hazırlanmasının mümkün olamayacağını ve gerekli malzemenin hemen temin edilemeyeceğini belirten Uluç Ali Paşa’ya;

Sokullu Mehmet Paşa'nın 'Bütün donanmanın demirlerini gümüşten, halatlarını ibrişimden, yelkenlerini atlastan yapabiliriz! Hangi geminin malzemesi yetişmezse gel benden al!' demesi Osmanlı Devleti'nin ihtişamının, özgüveninin, azametinin bir başka göstergesidir.

Türk olgusu sadece resmi yazışmalarda, günlük dilde kullanılan deyimlerde geçmiyordu. Kanuni Sultan Süleyman, sanat eserlerine konu olacak kadar Avrupa'nın gündemindeydi. Günümüzde Louvre Müzesi'nde sergilenen Ressam Veronese'nin İncil'de geçen ve Hz İsa'nın bir mucizesini konu aldığı *Canada Düğün Töreni* tablosunda, Muhteşem Süleyman bütün ihtişamıyla Avrupa krallarının yanında Hz. İsa ve Meryem'le aynı masada resmedilmiştir. Seyyahlar, elçiler, tarihçiler, tutsaklar; Osmanlı devlet işlerinin hızlı ve adil yürütülmesini, ordunun disiplinli ve itaatkâr oluşunu, halkın tutumlu ve gösterişten uzak yaşayışını, övgüyle dile getirirken yine Attila'da olduğu gibi Türklerin Hristiyanları cezalandırmak için Tanrı tarafından gönderilmiş bir bela olduklarını da her fırsatta dile getirmişlerdir.

Savaşlarla bir yandan sınırlarını doğu-batı yönünde genişleten Osmanlı, diğer yandan da hayranlık uyandıracak mimari eserlerle şehirleri imar ediyordu. Hanlar, hamamlar, camiler, çeşmeler, vakfiyeler, medreseler ve daha birçok yapı ve bu yapılardaki hizmetlerden övgüyle bahsediliyordu. Yüzyıllar sonra bile bir Bulgar komutan, Selimiye Camii'nin ihtişamı karşısında "Ey Selimiye, seni Türklerin yaptığını bilmeseydim, Tanrı yaptı derdim" (Önalır, 2016) diyerek hayranlığını dile getirirken, Osmanlı Devleti'nde modern psikiyatriyi kuran ve ruh sağlığı alanında ilk yasal metni (Bimarhaneler Nizamnamesini) hazırlayan İtalyan Mongeri Pere ise Osmanlı'daki bimarhanelerin akıl hastalarının müzikle tedavisi üzerine "Burası Avrupa'nın ancak asırlar sonra hayal edebileceği bir kurumdur" (Yılmaz 2019:57-58) diyerek konuyla alakalı şaşkınlığını ve takdirini dile getirmiştir.

Olumsuz Türk ve Müslüman algısı özellikle Fransız aydınlarında had safhadadır. Bu konuyla ilgili hemen hemen ilk bilgiler Fransızların Chansen de Roland adlı doğal destanlarına kadar dayanmaktadır.

"Chansen de Roland destanı, Fransız Kralı Charlemagne'nin Avrupa'yı Hristiyanlaştırmak (Reconquista) ve Müslümanları Avrupa'dan çıkarmak için giriştiği savaşları konu alır. Roland adlı kahraman, cennete gidebilmek için dini adına savaş

meydanında geri çekilmeden ölüncüye kadar Müslümanlarla savaşıır. 1100-1125 yılları arasında kaleme alınan fakat kim tarafından yazıldığı kesin olarak belli olmayan bu destan, Avrupa’da Müslüman düşmanlığını körüklemiştir. Destanda putperest olarak nitelenen Müslümanlar, Hristiyanlar kadar asil, yiğit ve cesur olmayan şeytanın temsilcileri ve Hristiyanların karşı imajı olarak sunulmaktadır” (Boyacıoğlu 2012: 73).

Ayrıca tarihsel gerçekliğe de aykırı olan destanda, Fransızların mücadele ettikleri düşmanları Müslümanlar değil günümüzde de varlığını sürdüren, İspanya’nın bir bölgesinde bağımsızlık mücadelesi veren Basklardır.

Batı’nın, doğuyu inceleme ve araştırma çalışmaları giderek oryantalizm havasına bürünürken şarkiyatçılığı başlatanların ilki Venedikli tacir ve seyyah Marco Polo sayılabilir. Gittiği hemen her yeri kısa da olsa anlatan ve seyahatnamesine *Dünyanın Tasviri* adını veren Marco Polo’nun, Anadolu ve Türkmen tasvirleri erken dönem Anadolu ve Türkler açısından önem arz etmektedir. Polo; Konya, Kayseri ve Sivas şehirlerini tasvir ederken burada yaşayan Türkmenleri kaba ve idraktan yoksun olarak niteler: “*Türkmen diyarında üç halk vardır: Muhammed’e tapan ve onun yasalarına uyan Türkmenler; bunlar kaba, idrak kabiliyeti düşük insanlar olup, otlakların iyi olduğunu bildikleri dağlarda ve sapa yerlerde yaşarlar, çünkü tek geçim kaynakları hayvancılıktır*” (Basmacı 2018: 50). İşte Marco Polo’nun XIII. Yüzyılda İpek yolu’nu izleyerek Moğol Hakanı Kubilay Han’ın huzuruna çıkmak için Kudüs, İran, Irak, Hindistan ve Çin’e yaptığı, dünyanın yarısını kapsayan beş bin millik ve yirmi dört yıl süren uzun yolculuğu ve bu yolculuğa dair aldığı notları şarkiyatçılığın başlamasına ve keşif ruhunun oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Batı dünyasında olumsuz Müslüman algısının oluşmasına neden olan bir başka kişi ise hümanizmin öncülerinden sayılan ve bizim ediplerimizin de oldukça beğendiği Dante’dir. Onun 1307-1321 yılları arasında kaleme aldığı ve öteki dünyaya yaptığı düşsel yolculuğu dile getirdiği İlahi Komediya’sı, İtalyan edebiyatının ana kaynaklarından ve Hristiyanlığın en büyük şiirlerinden kabul edilmektedir.

“Dante’nin diğer eserlerinin hiçbirinde Müslümanlar hakkında hakaret teşkil edecek ifadeler kullanmadığı halde bu eserinde Hz. Muhammed ile Hz. Ali’yi cehennemde göstermesi dikkat çeken bir husustur. Eserde üç Müslümana daha (Selâhaddîn-i Eyyûbî, İbn Sînâ, İbn Rüşd) yer verse de bunlar Arâf’ın eşiğinde ve azap çekmeyenlerin arasındadır. Bu durum, Haçlı seferlerinin bütün şiddetiyle devam ettiği o devirdeki katı İslâm düşmanlığının etkisini düşündürdüğü gibi, onları cehennemden dibinde değil bölücülük yapanların bulunduğu sekizinci katta göstermesi Hz. Muhammed’in yeni bir din kurarak bölücülük yaptığı şeklinde Hristiyan dünyadaki yaygın kanaatle ilgilidir” (Şakiroğlu 2000:68-69).

Türkler hakkında, hoşlanmayacağımız tarzda ağır ithamlar da bulunan bir başka Fransız aydını Montesquieu’dür. Montesquieu, *Kanunların Ruhunu* adlı eserinde Türklerin despot, bütün kavimlerin en cahili olduğunu, Türkiye’de insan haklarının önemli olmadığını iddia eder:

“[...] Türkler dünyanın en çirkin insanları idi. Karıları da kendileri gibi kaknemdi. Rum dilberlerini görünce akılları başlarından gitti. Başladılar kız kaçırmaya. Zaten ezelden beri hayduttular.” vs. “Türkler eşek olacak öbür dünyada Yahudileri sırtlarında cehenneme taşıyacaklar. Bütün kavimlerin en cahili... Türkiye’de tebaanın servetine, hayatına haysiyetine kimse aldırış etmez. Anlaşmazlıklar çabucak karara bağlanır. Şöyle ki: Paşa davacıları dinler, sonra falakaya yatırır herifleri, bir ala döver ve böylece davayı neticelendirir” (Meriç 1992:194-195).

Türklerle ilgili olumsuz bir algının oluşmasında etkili olan bir başka kişi ise Rönesans hümanizminin en büyük temsilcilerinden sayılan Erasmus’tur. Din eğitimi alarak papaz olan ve sonrasında papazlığı bırakarak bilimsel çalışmalara yönelen ve günümüzde Avrupalılık bilincinin yaygınlaşmasına hizmet ederek hoşgörüyü ilke edinen programa adı verilen Erasmus, Deliliğe Övgü adlı eserinde, “toplumların kendini beğenmişlik” durumlarıyla ilgili düşüncelerini dile getirdiği yazısında hakkımızda hoşlanmayacağımız ithamlarda bulunur:

“[...] İngilizler başka şeyler bir yana özellikle güzellik, müzik ve kaliteli yemek gibi konularda eşsiz olduklarını düşünürler. İskoçyalılar, soyluluklarıyla, kraliyet unvanlarına sahip olmanın ayrıcalığıyla ve bir o kadar da diyalektik tartışmalarıyla

övünürler. Fransızlar, nezaket konusunda iddialıdır; Parisliler ilahiyat alanında üstün bilgileriyle herkesi aştıklarını düşünür ve özellikle bu konuda kendileriyle gurur duyarlar. İtalyanlar edebiyat ve belagat alanını tekellerine almışlardır... Venedikliler, soylu olduklarını düşünüp mutlu mutlu olurlar. Yunanlılar, bilimlerin yaratıcısıymış gibi geçmişin saygın kahramanlarının onurlarını kendilerine mal ederler. İspanyollar savaşlarda elde ettikleri şan ve şöhret konusunda rakip tanımazlar. Almanlar; uzun boylu olmalarıyla ve büyü sanatındaki bilgileriyle kibirlenirler. Türkler ve diğer barbar artıkları ise dinleriyle övünür, Hristiyanları batıl itikatları yüzünden küçümserler” (Dürüşken 2007:116-117).

Diğer yazarlar gibi ağır ithamlarda bulunmayan ve Türklerle ilgili görüşlerini açıklayan bir başka Fransız yazar ise dünya edebiyatında başarılı deneme örnekleri vererek deneme türünün kurucusu sayılan Montaigne’dir. Montaigne, Denemeler adlı eserinde Osmanlı askerlerinin disiplininden bahseder, kendi ülkesinin askerleri ile Osmanlı askerlerini karşılaştırır, ordularının yetersizliğini üzümler ifade ederken zihnindeki Türk imajını da açığa vurur:

“[...] İsterdim ki gençlerimiz vakitlerini pek yararlı olmayan gezintiler ve pek onurlu olmayan uğraşlarla geçirecek yerde biraz gidip yaman bir Rodoslu kaptanın bir deniz savaşını nasıl yönettiğini, biraz da Türk ordularındaki disiplini görsünler. Çünkü bizimkinden çok ayrı ve çok üstün onlardaki disiplin. Bizim askerlerimiz seferde eskisinden daha uygunsuz, sorumsuz, Türk askerleriye tersine daha ölçülü, daha çekingen davranıyorlar. Çünkü onlarda, barış zamanı fakir rahatsız etmek, malını çalmak birkaç kötek cezasıyla geçirildiği halde, savaşta en ağır cezaları görüyor. Fatihlerin en zalimi olan Selim üstüne yazılanları okurken şaşım. Mısır’ı aldığıında Şam şehrini bolluk ve güzellikle saran eşsiz bahçelere askerlerinden hiçbirinin eli değmemiş; hem de kapalı değil açık oldukları halde” (Eyüpoğlu 1987: 339).

Askerî zaferlerin kazanılmasında daha çok komutanların etkili olduğunu düşünen Montaigne, Denemeler’inde Yavuz Sultan Selim’in bir sözünü aktararak onun bu konuda ne kadar haklı olduğunu belirtmektedir: “Birinci Selim, bana göre, çok haklı olarak başsız kazanılan zaferlerin tam bir başarı olmadığını söylüyormuş. Savaşa katılmayan, er meydanında sesini duyurmayan, düşüncesini kanıtlamayan bir hükümdar böyle bir başarıdan utanç duymalıymış.

Ancak ve ancak savaşın içinde yer alanlar, elde ettikleri başarılarından ötürü onur duyabilirler” (Arıkan 1992: 30).

Montaigne’in Türk ordusuna olan övgüsünden sonra Sevilla’dan yola çıkarak kutsal topraklara giden İspanyol din adamı Francisco Guerrero’nun atlı Türk askeri izlenimleri de Montaigne’yi haklı çıkaracak cinstendir: *“Rama şehrinden getirdiklerimizi yerken atlı bir Türk belirdi. Atından inmeden ona uzattığım yemeği yedi. Ben de onun yapılı bedenine ve savaşa uygun yapısına zarafetine baktım bu arada. Bir mızrak, cimitarra, arkebüz, yay, oklar ve içinde sekiz adet çakı olan bir sopa, hançer ve çekiç taşıyordu. Bana kalırsa on tane düşmanla başa çıkar hatta onları öldürebilirdi bile”* (Kumrular 2016: 53).

Türk algısının oluşmasına neden olan bir başka isim ise dünya edebiyatında roman türünün öncüsü sayılan Donkişot’un yazarı Cervantes’tir. Cervantes, 1571 İnebahtı Deniz Savaşı’na yüzbaşı rütbesiyle katılmış fakat yanlış bilinenin aksine bu savaşta değil sonraları 1575’te çıktığı Akdeniz seferi sırasında Cezayirli korsanlara kardeşiyle birlikte esir düşmüştü. Kıbrıs’ın Türkler tarafından ele geçirilmesinden sonra Avrupa’da oluşan Haçlı ittifakı sonucu Osmanlının İnebahtı Deniz Savaşı’nı kaybetmesiyle Türklerin yenilebileceği algısı oluşmuş yani *Yenilmez Türk* algısı değişmeye başlamıştı. Yüzbaşı rütbesiyle İnebahtı Deniz Savaşı’na katılan ve bu savaşta sol elinden ve göğsünden yaralanan, “el manço Lepanto İnebahtı Çolağı” lâkabıyla anılan Cervantes, Donkişot adlı eserinde bu serüvenini şöyle dile getirir: *“[...] Sonunda bu mutlu sefere bir talih sonucu elde ettiğim piyade yüzbaşısı rütbesiyle katıldım. O gün Hristiyanlık için sevinçli bir gündü, çünkü bütün milletler Türklerin denizde yenilemeyeceklerine dair olan inancın ne kadar boş olduğunu görmüşlerdi”* (Önalp, 1992: 300). Yine bir başka eserinde Akdeniz’de seyir halindeyken kardeşiyle birlikte Türklere esir düşüşünü ise şöyle anlatır: *“[...] - Silâh başına! Silâh başına! Türkler geliyor! ...on altı saat süren aralıksız bir çarpışmadan sonra, kaptanımız ve gemimizin bütün adamları ölünce, dokuzuncu ve son saldırıda büyük bir hışımla gemimize girdiler* (Önalp 1992: 301). Başka bir eserinde başka bir Türk baskınına dile getirir:

“[...] fakat Fransa kıyılarında aniden koyların birinden iki Türk kadırgası karşımıza çıkıverdi, bir tanesi denizden, diğeri de karaya çıkarak kaçmamıza engel olacak şekilde karaya bakan taraftan bizleri aralarına aldıktan sonra hepimizi tutsak ettiler. Kadırgaya alınır alınmaz bizleri anadan doğma soydular ve filikada bulunan ne varsa

hepsini aldılar, ama filikayı batırmayıp, kendilerine yeni “galima” (ganimetler) getireceğini söyleyerek sahile doğru sürüklenmesi için serbest bıraktılar; onlar Hristiyanlardan ele geçirdikleri mallara bu adı veriyorlardı” (Önalp 1992: 303).

Cezayir’e getirilen ve esaret günleri başlayan Cervantes kardeşlerin, fidye karşılığında özgürlüklerine kavuşabilecekleri bilgisi aileyi rahatlatırsa da istenilen fidye miktarının yüksek olması nedeniyle temin edilen parayla ancak kardeşi özgürlüğüne kavuşabilirken Cervantes esirliğe devam eder. Defalarca kaçma girişiminde bulunan Cervantes, bu kaçış girişimlerini ve zindan hayatını ise şöyle dile getirir:

“Özlemini çektiğim şeye kavuşmanın yollarını Cezayir’de araştırmaktaydım, çünkü özgürlüğe kavuşmak umudunu hiçbir zaman kaybetmedim. Başarısızlıkla sonuçlanan her kaçma teşebbüsünden sonra umutsuzluğa düşmeyip, zayıf da olsa başka ihtimaller ve çareler üzerinde duruyordum. İşte bu şekilde ömrüm Türklerin hamam dedikleri bir hapisanede geçerken bir yandan da hayatı çekilir hale getirmek için kaçma hayalleri kuruyordum. ...Beni en fazla rahatsız eden şey efendimin Hristiyan esirlere yaptığı zulme tanık olmaktı. Her gün bir kişiyi astırarak ya da kazığa oturtarak idam ettiriyor veya kulaklarını keserek cezalandırıyordu. Türkler onun bu işi zevk aldığı için yaptığını söylemekteydiler” (Önalp 1992: 312).

1575 ve 1580 yılları arasında Osmanlıda esir hayatı yaşayan ve ailesinin tamamlayacağı fidyeyi bekleyen Cervantes’in, son yapılan araştırmalarda Cezayir’in ardından İstanbul’a getirildiği, Kılıç Ali Paşa Camii’nde duvar işçisi olarak çalıştırıldığı, bilgisi yanlıştır. Cervantes İstanbul’a hiç gelmemiş, camii inşaatı defterinde yazılı olan kişi ise başka biridir.

Türkler hakkında olumsuz değerlendirmelerde bulunan bir başka kişi ise XVII. yüzyıl tiyatrocusu İngiliz William Shakespeare’dir. Dünyaca ünlü bu tiyatrocunun, her ne kadar ülkemizde eserlerinin içeriğiyle pek bilinmese de tiyatrolarında Türklere karşı ağır argolar kullanır. Canlı bir tiyatro kültürünün bulunduğu XVII. yüzyıl İngiltere’sinde oynanan bu oyunlar İngilizlerin zihnindeki olumsuz Türk imajını çiziyordu: “*V. Henry adlı oyununda Kral V. Henry, Fransız kralının kızı Catherine’in gönlünü çalmaya çalışırken şöyle bir laf eder: ‘Eğer benim olursan Kate, sen ve ben Aziz Denis ve Aziz George Yortuları arasında bir yerde yarı İngiliz yarı Fransız*

bir çocuk peydahlarız. O da Konstantinapol'e gider ve Türkü sakalından yakalar' (Akman 2017: 146). Bir komedi olan Windsor'un Şen Kadınları adlı oyununda Pistol adlı karakter bir duruma *'Alçak Frikyalı Türk!'* diye tepki verir (Akman 2017: 151). Bir başka oyunu olan Othello'daki Iago karakteri bir durum karşısında kendisini savunurken *'Gerçekten doğru söylüyorum, yoksa Türk olayım' der* (Akman 2017:151). Yine aynı oyunda birbiriyle dövüşen iki adamına Othello *'Neden kavga ediyorsunuz, Türk oldunuz da mı bu kadar barbarsınız?'* diyerek çıkışır (Akman 2017:152). Bir başka oyunu olan Sonu İyi Biterse' de Lafçu karakteri *'ve onları hadım etsin diye Türk'e gönderdim!'* der (Akman 2017: 159). Kral Lear oyununda Edgar karakteri kumara bayılır, *'kadınlarımla Türk sultana bile taş çıkarırdım!'* ifadelerini kullanır (Akman 2017:159). Bir başka oyununda ise karakterin biri, öldürdüğü Türk hakkında *'İşte böyle boğazını tuttum ve sünnetli köpeğin boğazını kesiverdim'* diyerek zihnindeki Türk ve Müslüman algısını yansıtır (Akman 2017:159).

Bütün dünyada Okulsuz Toplum kitabıyla bilinen ve klasik eğitim - okul anlayışına radikal eleştiriler getiren İvan İlich, Türkçeye çevrilen bir kitabına yazdığı ön sözde *"Sözlerimin bir gün Türkçe olarak okunacağı aklımın ucundan bile geçmedi"* (İlich 2013: 9) der. Yazdıklarını *"zihinleri Kur'an ayetleriyle ve Doğu anılarıyla dolu olanları değil de kısa bir süre önce Amerika'ya yerleşmiş kişileri hesaba katarak kaleme aldığını belirtirken kafasındaki cahil Türk ve Müslüman algısını ortaya koyar.*

Kısaca Avrupalıların Türkler hakkındaki ağır ithamları ve övgüleri uzayıp gider: Rusların İgor destanı, İngiliz devlet adamı ve filozof Francis Bacon'ın Türkler için *'Zalim, medeniyetsiz ve kana susamış bir millettir!'* ifadeleri; tam bir Türk düşmanı olan İngiliz devlet adamı William Gladstone'nin *'Barbar Türkler'* ifadeleri, Victor Hugo'nun Yunan isyanı sırasında isyancılara ve Yunanlılara methiyeler düzerken Türkleri barbarlıkla itham etmesi, Yunan isyanı sırasında yaşananları resmeden Fransız ressam Delacroix'in Avrupa müzelerini süsleyen Türk karşıtı tabloları, Mozart'ın Türk Marşı ezgileri, İslam ülkelerinin geri kalmışlığını İslam dini olduğunu belirten Fransız Ernest Renan'ın hezeyanları, İstanbul ve Ayasofya'nın tepesindeki hilalle kafayı bozan ve sık sık *'İstanbul bizim olmalı! Ayasofya'nın tepesindeki hilali indirip haçı dikmeliyiz!'* diyen Dostoyevski'nin nevrozları, Moliere'in Türkleri kaba saba olarak ifade eden komedileri, İtalyanların Türkü simgeleyen Sicilya kuklaları, Viyanalıların Türkleri çağrıştıran ay çörekleri,

Fatih'in Avrupa ve Amerika'nın birçok müzelerinde sergilenen madalyonları, Jean Paul Roux'un 'Türkler insanlık tarihinde Pasifik'ten Akdeniz'e, Pekin'den Viyana'ya, Cezayir'e oradan Troyes'e uzanan iki bin yıllık tarih demektir; kaderleri dünyanın tüm eski halklarının kaderiyle harmanlanmıştır ve tarihimizdeki pek çok büyük olayda, biz bilmesek de onların payı ya da etkisi söz konusudur.' dediği, ve daha bir sürü şey... Rahatlıkla şunu söyleyebiliriz ki Türkler Avrupa'nın bir parçasıdır ve Avrupa tarihi Türklersiz kesinlikle yazılamaz.

1.3 Sonuç

Avrupalıların elbette Orta Asya steplerinden gelerek Evliya Çelebi'nin tabiriyle 'dağlarından yağ, ovalarından bal akan' Anadolu'yu fetheden Türklere karşı bir tepki geliştirmeleri doğaldır. Üstelik Akdeniz'e ve doğuya açılmada en büyük engel olarak karşılarında hep Türkleri görmüşlerdir. Çeşitli mücadelelerin - savaşların sonucunda Avrupa'nın bilinçaltına işleyen XI. yüzyıldan beri olagelmiş Türk korkusu Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla artık son bulmuştur.

Günümüz dünyasının siyasetini ve devletlerarası ilişkileri anlamak için şüphesiz geçmişi iyi bilmek gerekir. Günümüzde, Avrupa'yla yaşadığımız sorunlarda etkili olan; geçmişte yaşanan olaylarla birlikte, oryantalist amaçla yazılmış bu metinleri okuyarak Türklere karşı önyargılar geliştiren Avrupalı devlet adamlarının tutumlarıdır. Batılı aydınların, oryantalistlerin, seyyahların, tutsakların, elçilerin Türkler hakkındaki algılarını genel olarak şöyle sıralayabiliriz: Türkler barbarıdır ve korkutucudur. Köken olarak İskitlere dayanır, yöneticileri kibirlidir, elçilerden ve yabancılardan değerli hediyeler ve rüşvet almadan iş yapmazlar, ayrıca ava meraklıdırlar. Tahta çıkma esnasında şehzadeler arasında amansız bir taht mücadelesi yaşanır ve tahtı ele geçiren diğer rakiplerini bir şekilde yok eder. Orduları çok disiplinlidir fakat barış zamanlarında başına buyruk gezen yeniçeriler de yok değildir. Askerler savaş aletlerini ve atı büyük bir ustalıkla kullanırlar. Hayvan -özelikle kedi, köpek ve at- sevgisi oldukça fazladır. Türkler, medeniyet kurma konusunda çok ileri değillerdir. İstanbul, uzaktan bakılınca güzeldir fakat gezildiğinde kentin sokakları çamur deryasıdır. Han ve kervansaraylarda ücretsiz barınma sağlanır; bu yönüyle sosyal devlet yönü gelişmiştir. Hamamları güzeldir ve Türkler, temizliğe önem verirler. Türkler, vurdumduymaz ve kadercidirler, birkaç kez baş gösteren veba salgınına karşı önlem almazlar bu yüzden aşırı kaderci ve rahattırlardır. İstanbul ticaretin kalbidir, bedestenlerde her çeşit ürünü bulmak mümkündür. Türkler; Rumlar, Yahudiler ve diğer milletten insanlarla büyük bir hoşgörü içinde yaşarlar.

İstanbul'da sık sık depremler olur ve yangınlar çıkar. İstanbul'da insanlar birçok Avrupa şehrine göre daha özgürdür. İstanbul'da, çeşitli tarikatlar ve tuhaf dervişler - meczuplar vardır. Türkleri, kendilerini cezalandırması için Tanrı'nın gönderdiğine inanırlar; kendi durumları ile Türklerin durumunu kıyaslayarak bu amansız düşman için Tanrıya sık sık yalvarırlar. Türklerde Batıdaki gibi Ruhban sınıfı yoktur, sosyal sınıf ayrımı da yoktur. Türklerde sınıflar arası geçiş, kişinin asaletine göre değil yeteneğine göre yapılır bu yüzden sıradan biri paşalığa kadar yükselebilir. Türk kadınları kendi kadınları ile kıyaslanamayacak kadar iffetlidirler. Türkler sade ve gösterişsiz bir hayat yaşarlar. İstanbul'da At Meydanı denilen yerde, savaşlarda tutsak düşenlerin alınıp satıldığı bir köle pazarı vardır ve bu tutsakların halleri içler acısıdır.

Son olarak şunu söyleyebiliriz ki Türk bir bilmecedir ve bu bilmecenin tam bir cevabı yoktur! Türklerle ilgili her bir tanımın bir parçası eksiktir ve Albert Sorel'in dediği gibi Türkler iki bilinmeyenden biri olarak anılmaya devam edecektir.

Kaynakça

- Akman, Beyazıt, (2017). Kayıp Tarihin İzinde, İstanbul: Kopernik Yayınları.
- Akyüz, Yahya, (1975). Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Arikan Zeki, (1993). “Montaigne ve Türkler,” Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 1993, Sayı: 4, s. 23-42.
- Babinger, Franz, (2008). Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı, (Çev. Dost Körpe) İstanbul: Oğlak Yayınları.
- Boyacıoğlu, Fuat, (2012). “Fransızların Roland Destanı’nda Dinsel Bağnazlık ve Tarihi Olayların Çarpıtılması, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 27, s. 67-82.
- Erasmus, Desiderius, (2013). Deliliğe Övgü, (Çev. Çiğdem Dürüşken) İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Eyice, Semavi, (1991). “Babinger Franz” TDV İslam Ansiklopedisi, C. 04, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, s. 392.
- György, Macaristanlı, (2009). Türkler -Türklerin Gelenekleri Göreneklere ve Hinlikleri Üzerine- (Çev. Lale Aslan Özcan) İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- İliç, İvan, (2013). Okulsuz Toplum, (Çev. Mehmet Özay) İstanbul: Şule Yayınları.
- Kumrular, Özlem, (2007). Muhteşem Süleyman, İstanbul: Kitap Yayınları.
- Kumrular, Özlem, (2016). Avrupa’da Türk Korkusu, İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.
- Meriç, Cemil, (1992). Bu Ülke, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Metin, İsmail, (1996). Osmanlı’nın Kanlı Tarihi, İstanbul: Ant Yayınları.
- Montaigne, (1987). Denemeler, (Çev. Sabahattin Eyüboğlu) İstanbul: Cem Yayınları.
- Önalp, Ertuğrul, (1992). “Cervantes’in Türklere Esir Düşmesi ve Esaretinin Eserlerine Yansıması”, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, S. 3, s.297-321, Ankara.
- Polo, Marco, (2018). Kubilay Hanın Sarayında Bir Venedikli -Dünyanın Tasviri- Çev. Leyla Tonguç Basmacı, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Şakiroğlu, Mahmut H., (2000). “Dante- İlahi Komedy” TDV İslam Ansiklopedisi, C. 22, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, s. 68-70.

Yalçın, Emruhan, (2015). “Şark Meselesi ve Emperyalistlerin Türk Politikası”, Toros Üniversitesi, İİSBFSBD C. 2, S. 4, s. 76.

Yılmaz, Yakup - SERTKAYA, Ayhan, (2016). “Evliya Çelebi’ye Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Balkan ve Balkan Halkları Algısı” International Multilingual Journal of Contemporary Research June, Vol. 4, No. 1, pp. 76-84.

Yılmaz, Harun, (2019). Anektotürk, İstanbul: Arı Sanat Yayınları.